

Zapadna Evropa

Priredio urednik

Stroži anticiganski zakoni | „Lov na Cigane” u Saksoniji | Francuska i Holandija: robovanje na galijama i „lov na neznabošce” | Prisilna asimilacija: Iberijsko poluostrvo

▶ *Period tokom kog su Romi na raspolaganju imali sprovodna pisma, koja im je izdao vladar i tokom kog su dobijali milostinju i smeštaj u zemljama centralne i Zapadne Evrope, kratko je trajao. Od početka XVI veka pa naovamo, sve više radikalnih zakona propisivalo je njihovo proterivanje, deportovanje i njihovo otvoreno proganjanje, čak i organizovano pogubljenje. Uglavnom, kao u Španiji i Svetom rimskom carstvu, surovost proganjanja dostigla je svoj vrhunac tek u XVIII veku.*

II. 1.

Pogubljenje članova „ciganske” bande optužene za krađu u Gisenau, Hese. (iz Fraser 1992, str. 178)

UVOD

Ubrzo nakon početne, relativno prijateljske dobrodošlice u Evropi, položaj Roma je počeo da se menja.

Crkvi su, navodna nehrišćanska medicinska praksa „Cigana“, hiromantija i ostale „čarolije“ uglavnom bile trn

u oku. Lokalni radnici i kmetovi smatrali su da su ugrožene njihove plate i monopol i stoga su, svim sredstvima, pokušavali da se reše nepoželjnih rivala. Zbog skoka cena i rastuće loše reputacije Roma, vlasti i stanovništvo gradova više nisu bili voljni da ih tolerišu.

Savremeni vladari smatrali su Rome neproaktivnim protuvama pod ničijom kontrolom, koje se ne mogu prilagoditi postojećem društvenom uređenju. Zbog toga, većina vladara donosi anticiganske zakone. Iako su težili različitim strategijama, njihov zajednički cilj bio je da „Cigani“ nestanu. [II. 1, 2]

Von den Ziegeunern.

Derjenigen haben/so sich Ziegeuner nennen/vnd hin vnd her in die Land ziehen/sol per Edictum publicum allen Ständen des Reichs/durch vns bey den Pflichten/damit sie vns vnd dem H Reich verwandt seyn / ernstlich gebotten werden/dz sie hinfür dieselben Ziegeuner/nach dem man glaublich anzeigung hat / dz sie Erfahrer/Aufspäher/vnd Verkundschaffter der Christen Land seyn/in oder durch ihr Land/Gebiet vnd Oberkeit nit ziehen/handeln/noch wandeln lassen/noch inen der Sicherheit oder Gelehd geben. Vnd das sich die Ziegeuner darauff/ hie zwischen Ostern nechstkünftig auß den Landen Teutscher Nation thun/sich der enteussern/ vund darinn nicht finden lassen. Dann wo sie darnach betretten vnd jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnemmen würde / der sol daran nicht gefreuet/noch vnrecht gethan haben/wie dann solches vnser Mandat weiter inhalten würde.

11. 2

Ukaz Maksimilijana I, kao u Rezoluciji Rajha („Reichsabschied”) iz 1500. godine:

“... biće ozbiljno naređeno da ... Cigani napuste teritorije nemačke nacije do Uskrsa, ostanu van i ne budu nađeni unutar, jer ako budu došli i ako neko bude želeo da ih povredi, on neće učiniti pogrešno delo ...” (“... sol ... ernstlich gebotten werden, daß ... sich die Ziegeuner darauff hie zwischen Ostern nechstkünftig auß den Landen Teutscher Nation thun, sich der enteussern, und darinn nicht finden lassen. Dann wo sie darnach betretten, und jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnemmen würde, der soll daran nit gefrevelt, noch unrecht gethan haben ...”).

(Gronemeyer / Rakelmann 1988, str. 48)

Onima koji su mogli pružiti korisne usluge ponekad je dozvoljavano da ostanu na određenoj teritoriji, kao što je to dopušteno grupi radnika pod izvesnim vojvodom Franciskom, kome je grof Turzo 20. februara 1616. godine izdao sprovedno pismo:

“... ovo pleme traži, lutajući od doma do doma, ne poznajući bogatstvo niti žed za slavom, hranom i odećom, svakog dana i sata radeći svoj posao na nakovnju, mehovima, čekićima ili mašicama na otvorenom vazduhu... mislimo da je ovo pleme zaslužilo naše saosećanje i svaku uslugu, i naređujemo da im pružite, sa zadovoljstvom, mogućnost da se nastane u vašim predgrađima, poljima i dolinama, da postave svoje šatore i da nastave sa svojim zanimanjima i uobičajenim načinom života...”.

11. 3 (izvađeno i prevedeno iz Mayerhofer 1988, str. 17f.)

STROŽI ANTICIGANSKI ZAKONI

Činjenica da su Romi bili optuživani za špijunazu za Turke inicirala je prvu fazu „proganjanja Cigana” u Svetom rimskom carstvu na početku XVI veka. Opravdane su zabrane ulaska, utvrđene drastične kazne za „Cigane” povratnike. Romi su pokušali da se povuku u susedne zemlje, u šume i planinske oblasti. Ipak, uskoro su i susedne zemlje koje su se graničile sa Svetim rimskim carstvom uvele sankcije za „Cigane”. Konačno, sa određeni-

nim zakašnjenjem, sve srednjoevropske i zapadnoevropske zemlje donele su anticiganske zakone. Postoji nekoliko razloga zbog čega ovim brojnim zakonima Romi nisu potpuno proterani iz Evrope već u XVI veku. Prvo, administrativna mašinerija, nadležna za primenu zakona, retko je sprovodila njihove najstrože odredbe. Drugo, neki članovi plemstva su i dalje odbijali da se povinuju naređenjima svojih vladara i pružali su zaštitu Romima; uz to, policijske snage nisu, ni u kom slučaju tako efikasno, kao one u modernim zemljama, obavljale svoj posao. U svakom slučaju, pritešnjeni Romi

nastavili su da pronalaze načine kako bi izbegli progon.

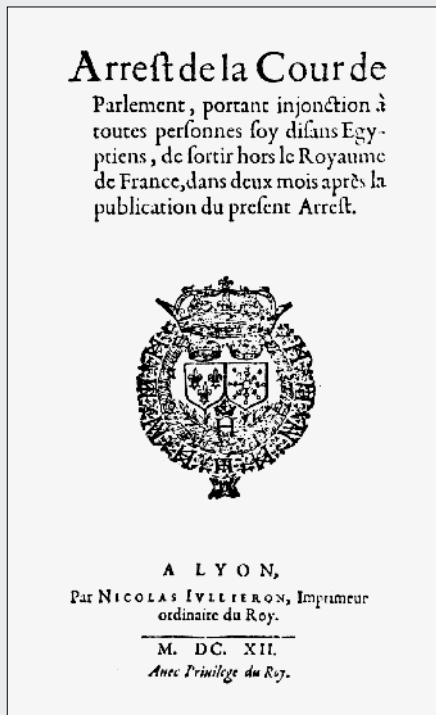
Početak perioda ekstremnog progona Roma označava ukaz Maksimilijana I, u kome se naređuje svim „Ciganima” da do Uskrsa 1501. godine napuste teritoriju carstva. Nakon tog roka, smatrani su ljudima van zakona i bilo koji građanin mogao ih je uhvatiti i ubiti. Neefikasnost mnogih mera dovela je do novih strožih zakona u svim evropskim zemljama. U periodu od 1500. do 1750. godine samo u Svetom rimskom carstvu doneto je 150 „ukaza o Ciganima”, a svaki naredni zakon po surovosti je prevazilazio prethodne. [11. 2]

“LOV NA CIGANE” U SAKSONIJI

Godine 1579, izabranik Saksonije u ukazu koji je izdao zahtevao je da se

svi pasoši ovih očajnih nemarnih ortaka („verzweifelt los Gesellen”) konfiskuju i unište. Izabranik Vilhelm I Brandeburški 1688. godine izdao je ukaz prema kome se „nijedan Ciganin niti njihovo trgovanje” neće tolerisati. Muš-

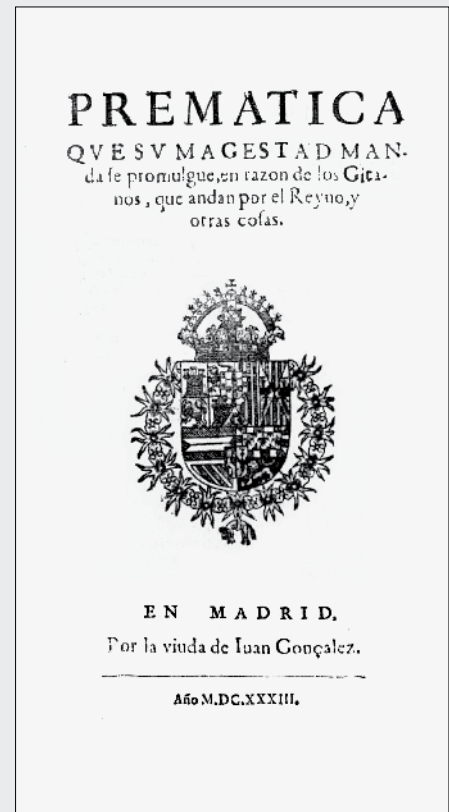
karcima je prećeno prinudnim radom (zidanje tvrđava), ženama bičevanjem i žigosanjem, a deci „odvajanjem od roditelja”. Avgust II Saksonski 1711. godine dao je svojim vlastima dozvolu da pucaju na „cigane” ako se protivne

Il. 4
U ovom francuskom sudskom nalogu iz 1612. godine naređuje se svim Egipćanima da, u roku od dva meseca, napuste Kraljevnu Francusku – ovo je jedan od mnogobrojnih dokumenata iz perioda neefikasnog sprovođenja zakona koji se odnose na Rome. (iz Hancock 1987, str. 57)

Il. 5 (Detalji)
Plakat upozorenja kojim se pretilo Romima, postavljen na granici Svetog rimskog carstva, oko 1715. godine. (iz Asséo, Henriette 1994: Les Tsiganes. Une destinée européenne. Paris: Gallimard, str. 37)

Il. 6
U „Prematici” iz 1633. godine Filip III od Španije naredio je Romima da se odreknu svog jezika i usvojenog načina života. (iz Fraser 1992, str. 162)

hapšenju. Kralj Fridrih Vilhelm I Pruski (1713-1740) dozvolio je vlastima u svojoj „Instrukciji“ (1725) da bez suđenja mogu obesiti „muškarce i žene Cigane“ starije od 18 godina. [Il. 1]

Landgraf Hesea 1734. godine je ponudio šest „reichstaler“ za svakog „Ciganina“ uhvaćenog živog, i pola sume za svakog ubijenog. Podsticaji ove vrste bili su osnova za zloglasne

„lovove na Cigane“, tokom kojih su ih stanovnici gradova iz zabave lovili. U Saksoniji, takva mesta nazivana su „Kesseltreiben“ i smatrana su javnom zabavom.

U naseljenim austrijskim teritorijama Romi su tretirani na isti brutalan način kao i u ostalim delovima Svetog rimskog carstva. Samo u Ugarskoj, tačnije u zapadnim delovima Ugarske,

koji su ostali pod vlašću Habzburgovaca nakon turske invazije, pojedini lokalni vladari su tolerisali Rome sve dok su im bili od koristi. Đorđe Turzo, palatin Ugarskog carstva, 1616. godine dozvolio je npr. grupi Roma da se nasele na njegovoj teritoriji i da se bave svojim kovačkim poslom, što je bilo od koristi ugarskom plemstvu u ratu. [Il. 3]

FRANCUSKA I HOLANDIJA: ROBOVANJE NA GALIJAMA I „LOV NA NEZNABOŠE“

U Francuskoj je bilo potrebno skoro 50 godina da represija i progon Roma dostignu razmere koje su imale u Svetom rimskom carstvu. Ipak, kada je u drugoj polovini XVII veka Luj XIV doneo anticiganski zakon, on je zbog

jake centralizacije i administrativne kontrole primenjivan mnogo efikasnije od zakona koji su bili ograničeni na male oblasti u podeljenom Svetom rimskom carstvu.

Luj XII (1504), Fransoa I (1539) i Šarl IX (1561) već su bili proterali „Cigane“ iz svoje kraljevine. Neefikasnost policijskih snaga, popustljivost i nedoslednost nekih članova plemstva su, pre svega, bili u suprotnosti s kral-

jevim namerama. Tek sredinom 1600. godine, tj. uvođenjem apsolutizma, mere koje su vlasti donosile bile su rigoroznije, a izrečene kazne strože. Već 1666. Luj XIV u svom ukazu naložio je da svi muškarci „Cigani“ budu uhapšeni i bez suđenja poslani na robiju na galije. Godine 1682. „Roi Soleil“ je potvrdio i uveo još strože odredbe u postojeća pravila: muškarce Rome je trebalo osuditi na doživotnu robiju

na galijama, žene učiniti neplodnim, a decu poslati u sirotišta. Ako i pored toga ne bi odustali od svojih lutanja treba da budu mučeni, žigosani i prognani. [II. 4]

Novina u ovim merama je činjenica da Rome nije bilo potrebno proglasiti krivim za neko krivično delo. U Francuskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, dovoljan razlog za njihovo proganjanje bio je taj što su bili „Cigani”. Plemićima i sudijama koji su pružali zaštitu „Bohemima” ili „Egipćanima” bilo je prečeno

da će izgubiti jurisdikciju i da će ih kralj lišiti imovine. Kako bi izbegle budnost vlasti, veće grupe Roma su se podelile; mnoge porodice su se, u makar jednom delu godine, nastanjivale. Neki Romi, pokušali su da se sklone u granične predele, npr. Alzas, Lorenu ili Baskiju, i u druge nenaseljene oblasti.

Takođe, u Holandiji, koja je 1609. godine postala praktično nezavisna od Španije, stalno donošenje stožih zakona bilo je u početku bezuspešno. Tek kada su pokrajine

dale veća prava centralnoj vlasti i potpisale međusobne ugovore, bilo je moguće da se efikasno i u saradnji vrši progon. Zbog toga što su policijske snage bolje organizovale ove zajedničke akcije, takozvani lov na neznabošce („heidenjachten”), postajale je sve intenzivnije. Učestvovala su i vojne snage, čak i susedne nemačke zemlje, kao što su kneževine Kleve i Minster. Nakon poslednjeg „lova na neznabošce” 1728. godine, većina žrtava je ili ubijena, ili se pokorila narednjima vlasti.

PRISILNA ASIMILACIJA: IBERIJSKO POLUOSTRVO

Španija je bila jedina zemlja koja je sa promenljivim uspehom težila ka izumiranju i potpunoj asimilaciji Roma. Preteći smrtnom kaznom, Filip II je 1619. godine, naredio da svi „Egipcianosi” napuste zemlju. Istovremeno, dozvolio im je da ostanu ako se nastane i odbace svoj uobičajeni način života. U svojoj „Prematici” (1633) Filip III je zabranio „Egipcianosima” da žive u malim grupama, da se služe svojim jezikom i da se odevaju različito od Španaca. Kršenje ovog zakona je kažnjavano sa šest godina robije na galiji, bičevanjem ili proterivanjem. [II. 6]

Sredinom XVIII veka, proces nastanjivanja španskih „Gitanosa” je već poodmakao, ali nije bilo načina za potpunu asimilaciju. Romi su odbijali da se povinuju pojedinim naredbama kralja Ferdinanda, te je on doneo radikalnu odluku i naložio da se 30. jula 1749. godine svi Romi koji su bili nastanjeni u Španiji okupe i da se pošalju na prinudni rad u državne rudnike, brodogradilišta i fabrike. Toga dana, koji je u španskoj istoriji zapisan kao „crna sreda”, internirano je oko 9000 -12.000 Roma.

Portugal, kao i Velika Britanija kasnije su našli način da se izbore s „Ciganima” i već su 1538. godine deportovali Rome u Afriku i Brazil, gde su Romi bili među prvim Evropljanima naseljenicima.

Više od 300 godina progon i proterivanje bili su dominantni u borbi vlasti protiv Roma širom Evrope. I pored drakonskih kazni, mere koje su preduzete od XVI do XVIII veka radi rešavanja navodnog ciganskog problema nisu dale željeni rezultat i nimalo nisu doprinele „nestanku Cigana”. Ova činjenica, uticaj prosvetljenja i principi apsolutističke socijalne i finansijske politike navele su evropske vladare da traže nove načine vođenja politike „prema Ciganima”. Habzburgovci u Austriji i Burboni u Španiji, posebno, započeli su manje surovu, ali jednako nepopustljivu, prisilnu asimilaciju Roma.

Bibliografija

Fraser, Angus (1992) *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | **Gilsenbach, Reimar (1994)** *Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599*. Frankfurt am Main: Peter Lang | **Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988)** *Die Zigeuner. Reisende in Europa*. Köln: DuMont | **Hancock, Ian (1987)** *The Pariah Syndrome. An Account of Gypsy Slavery and Persecution*. Ann Arbor, Michigan: Karoma | **Kenrick, Donald (2004)** *Gypsies: From the Ganges to the Thames*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Mayerhofer, Claudia (1988)** *Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart*. Wien: Picus | **Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004)** *The Rroma. Volume I. History, Language and Groups*. Basel: Schwabe | **Vossen, Rüdiger (1983)** *Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung*. Frankfurt am Main: Ullstein

© Savet Evrope. Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne može se prevesti, reprodukovati ili prenositi na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-Rom, Internet, itd.) ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili čuvanje bilo koje informacije ili sistema učitavanja, bez prethodne pismene dozvole Odseka za izdavanje, Direkcije za komunikacije (F-67075, Strasbourg cedex or publishing@coe.int).

PROJEKAT OBRAZOVANJA
ROMSKE DECE U EVROPI
<http://www.coe.int/education/roma>

[romani] PROJECT <http://romani.uni-graz.at/romani>